

פרק ו

תורה לשמה

שני חברים לומדים תורה. שניהם לומדים באותו בית מדרש, עסוקים באותה סוגיא ומתעמקים בה ברצינות. למרות זאת, ייתכן כי לאחד התורה מאירה את הנשמה ונותנת חיים, ולשני עדיין לא. אחד מהם יכול להשתנות ולהתעדן מתוך הלימוד בעוד השני יוותר כפי שהיה.

ההבדל בין השניים נעוץ בכוונה שמתוכה הם נגשו ללימוד - 'לשמה' או 'לא לשמה'.

פרק זה עוסק בהבחנה בין תורה 'לשמה' ל'שלא לשמה' - בחשיבות הכוונה, בהגדרות השונות לכוונת ה'לשמה' וביחס ללימוד תורה 'שלא לשמה'.

1. סם חיים

עיינו בנוסח ברכת התורה. נסו להעלות כמה שיותר תהיות, שאלות, קושיות או תובנות והערות על המיוחד שבברכות התורה לעומת ברכת שאר המצוות.

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו
וצונו לעסוק בדברי תורה:

והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיות עמך בית ישראל.
ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל. כלנו יודעי שמך
ולומדי תורתך לשמחה: ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם.
אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו:
ברוך אתה ה'. נותן התורה:

"זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה" (יומא עב ע"ב). זכה הוא לשון בהירות, זכות השכל. אם אדם לומד בתורה זך ובטוהרה נעשית לו סם חיים, ואם לא ח"ו נעשית לו סם המוות.

(רבי העניך מאלכסנדר)

"ברכת התורה מאד צריך ליזהר בה, כדאיתא [פמ"בא] בנדרים בפרק "אלו נדרים" (דף פא ע"א): "מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים? רבינא אמר: מפני שאין מברכין בתורה תחלה. דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב [מהו שכתוב] "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה, על מה אבדה הארץ" (ירמיהו ט, יא), דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פרושה, עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר: "ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו ביה". מאי ניהו [מהו] "ולא שמעו בקולי ולא הלכו ביה"? אמר רב יהודה אמר רב: לומר שאין מברכין בתורה תחלה".

(טור אורח חיים סימן מז)

מדוע דווקא בברכת התורה צריך להיזהר מאוד? מדוע לא, לדוגמה, בברכת הדלקת נרות שבת או בברכת התפילין? יתירה מכך: כלל ידוע בהלכה אומר כי "ברכות אינן מעכבות". אם משהו לבש ציצית, בדק חמץ או תקע בשופר מבלי לברך על כך, הוא אמנם הפסיד את הברכה אך את המצווה קיים. ודאי שאין איסור לתקוע בשופר ללא ברכה. משום מה, במצוות לימוד התורה הדבר אסור. כלומר, הברכה מהווה כרטיס כניסה אל הלימוד, ובלעדיה אסור ללמוד. לפי זה, לימוד תורה הוא לא תמיד מצווה, בסיטואציות בעייתיות הלימוד יכול להפוך לעבירה!

"תניא ה"ה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג, יח)... ואומר "כי מצאי מצא חיים" (משלי ח, לה). וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר "יערף כמטר לקחי" (דברים לב, ב), ואין עריפה אלא הריגה שנאמר "וערפו שם את העגלה בנחל" (דברים כא, ד).

(תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז ע"א)

האם שמעתם פעם על קידוש והבדלה לשמה, או על ארבעת המינים לשמה? האם שמעתם פעם על מצווה שיכולה להיות סם המוות? דווקא לימוד התורה, ששקול כנגד כל המצוות - "תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א, א) עלול להזיק. תפילין זה תמיד טוב, צדקה זה תמיד טוב, ולימוד תורה - תלוי.

נוכל למצוא הסבר לתהיות שהעלנו, מתוך עיון בדברי ה'בית-חדש' המובאים בתורת החסידות כמקור יסודי בנושא זה:

"ואכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בענש גדול ורם כזה, על שלא ברכו בתורה תחלה, שהוא לכאורה עברה קלה? ונראה שכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה, כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדשת מקור מוצא התורה. ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופנו ברמ"ח אברים ושפ"ה גידין ברמ"ח מצות עשה ושפ"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ היתה מאירה מכבודו, ובוה יהיה קשור לפמליה של מעלה עם פמליה של מטה והיה המשכן אחד. אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתפנו להתעצם ולהתדבק בקדשת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ, כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בנה עשו פרוד, שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדשה וזה היה גורם חרבנה ואבדתה... והוא המכון בכרפת "אשר בחר בנו" על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדנו, שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדשת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו..."

(רבי יואל סירקיש, 'בית חדש' על טור אורח חיים סימן מז)

ברכת התורה מעמידה אותנו מול הקדוש ברוך הוא. לפני שאנחנו צוללים אל הסברות והפלפולים, כשהספר עדיין סגור, אנחנו מזכירים לעצמנו מי ניצב לנגדנו, מי מדבר אתנו דרך המילים. הברכה איננה סוג של הכנה, כמו בשאר המצוות, אלא התכוונות שבלעדיה לא מגיעים אל התדר הנכון. לימוד ללא ברכה מנתק את התורה מנות התורה וכורת אותה ממקור חייה, וכך המצווה הגדולה הופכת לחושך.

צריך להיות אטום יותר מבטון בשביל ליהנות מהתחביר או מהתחכום ולא לראות את הלב שמציץ מבין השורות. האם מסוגל מישהו לקרוא מכתב מלא רגש ולשים לב רק לצורת האותיות או לצבע הדיו?

"מכאן אמרו כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה, הקדוש ברוך הוא יושב כנגדו ושונה עמו".

(תנא דבי אליהו רבה פרק יח)

ללמוד תורה זה לא להחכים, אלא לעמוד בהר סיני ולשמוע את קולו של הקדוש ברוך הוא! ה' פה! ניצבו מדבר איתר! שכינה שרויה כנגדך! מן הסיבה הזו, התורה יכולה להיות גם סם המוות. ניתוק התורה מן החיות האלוקית מפריד אותה ממקורה, אלו אותן המילים אך זאת איננה התורה הקדושה!

מתוך כך ברור מדוע דווקא במצוות לימוד תורה חשובה כוונת ה"לשמה". לימוד תורה לשם רווח או אינטרס הוא שימוש ציני באהבת אמת, ואין כואב מכך. ה' כתב את עצמו בתורה ומחייך אלינו בכל מילה בה, איך אפשר ללמוד תורה לשם משהו אחר מלבד לשם - היא עצמה?!

2. לומדים לשמה

נראה כעת כמה פירושים להוראת חז"ל ללמוד תורה לשמה. שני פירושים בסיסיים, ושניים פנימיים יותר. בבואנו ליישם את הדברים בפועל עלינו לזכור נקודה חשובה: קל יותר ומומלץ פחות להזדהות עם הרעיונות הגבוהים מתוך נטישת הבסיס. גורדי שחקים חסרי יסודות מתמוטטים ברוח מצויה. מנגד, אם היסודות מקבלים את מקומם אין כל צורך להישאר רק בהם. לא כ"ף, ואף אחד לא מכריח אותנו לגור בבית חד-קומתי... אם דרגות נפלאות בעבודת ה' מדגדגות אותנו, הרי זה משום שיש לנו שייכות אליהן.

נסו, תוך כדי לימוד, לבחון האם הרעיונות השונים סותרים זה את זה.

א. לשמה - לשם קיום מצוות תלמוד תורה

"תנאיא ה'יה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה'" (משלי ג, יח)
ומפרש רש"י: "לשמה - משום פאשר צוני ה' אלוקי, ולא כדי להקראות רבי".
(תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז ע"א)

המובן הבסיסי של ללמוד לשמה הוא לשם קיום מצוות לימוד וידעת התורה. כמו בכל המצוות, לפני הרעיונות והטעמים נמצאת סיבה בסיסית אחת לקיום המצווה והיא: קבלת עול מלכות שמים.

בלימוד תורה יש להדגיש את קבלת העול יותר מאשר בשאר המצוות, מפני שבמצווה זו תחושת הרווח האישי גדולה מהרגיל. אם לא היינו חייבים לקבוע מזוזה, קרוב לודאי שלא היינו עושים זאת. אך אם לא היינו חייבים ללמוד תורה קרוב לודאי שהיינו לומדים. בתורה יש חכמה אדירה, מליצות, לשון, היסטוריה, לוגיקה ועוד; עוסקים בה גם גויים וגם אנשים שאינם יודעים כי הם מאמינים. לכן, חשוב לשנן ולזכור כי איננו לומדים בשביל להיות חכמים או בשביל תעודה או תואר כלשהו, אלא "כאשר ציוני ה' אלוקי!" וכמו כן, מסיבה זו, יש ללמוד את כל חלקי התורה, ובכל מצב שהוא להשתדל שיהיה זה באותו החשק ובאותה השמחה, מפני שהכל כלול במצוות תלמוד תורה.

ב. לשמה - לדעת לקיים מצוות

"נודע היות אמת שעקר עסק התורה הוא להביאה לקיום המעשה, כמו שפרשו במסכת ברכות (יז ע"א) 'מרגלא בפומיה דרבא ומאמר השגור בפיו של רבא: תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהילים קיא, י) 'ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עשיהם', לעושים לא נאמר אלא לעושיהם, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה, וכל העושה שלא לשמה נח לו שלא נברא'. ללמדנו שעקר תורה לשמה היא התורה שאדם לומד כדי לקימה. וכך הוא הבנת הפסוק: בזמן שיקדים האדם לחכמה יראת ה' תתן החכמה שכל טוב לכל עושיהם... ויראה הוא המעשה".

(רבי אליהו די וידאש, הקדמה לספר 'ראשית חכמה')

כיצד מפרש ה'ראשית חכמה' את הפסוק "ראשית חכמה יראת ה'?"

הסבר את המשפט "ויראה הוא המעשה".

למעמקים: האם ניתן להחיל את הגדרת הראשית חכמה' לתורה לשמה גם על חלקי התורה הלא מעשיים כגון מדרשים?

הראשית חכמה מתבסס על דברי רבא וקובע כי עיקר ההגדרה של לימוד תורה לשמה מכוון אל ידיעת הבסיס והדרך לקיום המצוות. התורה היא ספר ההדרכה, ספר החוקים המלמד אותנו כיצד לעשות את רצון ה' ומצוותיו. ולכן, מטרת הלימוד בתורה הוא לדעת את מצוות ה'.

לדעת את מצוות ה' זו אחריות גדולה. ה' נותן לי את האחריות לברר, לגלות ולזכור מה הוא רוצה ממני. מה הוא רוצה שיקרה בעולם. אם אני מתייחס ככה ללימוד התורה, אז הלימוד שלי יהיה חי ורציני פי אלף.

”... האופן השני הוא שבא על אמתית הדבר על ידי קבלת עול מלכות שמים, שצריך לידע אמתית הענין כמו שהוא, ובפרט אם הוא בכדי להורות ולדון, ונגוע לו מאד בנפשו לידע אמתתן של הדברים, וצר לו מהסתירות וההעלמות או מסבוך הענינים שאינו יודע אמתתה של תורה, ומן המצר הזה מיגע ומעמיק את עצמו עד שבא אל אמתית הענין וברורו. ואין העקר כאן הטעם ושכל או טעם ועונג הגם שודאי הוא על פי השכל... אבל בעסק התורה בקבלת עול מלכות שמים, עקר ענינו וסבת ההתעסקות שלו הוא רק לידע אמתית התורה ועל ידי זה הוא נותן את נפשו ביותר לעין ולצאת מכל הסבוכים ולברר הדבר לאמתתה. וזהו למוד התורה לשמה, הינו לידע את התורה לאמתתה ובפרט לידע את המעשה אשר יעשה כו' וכמו שכתוב בשל"ה שזהו דוקא בעסק התורה שבבחינת יראה וקבלת עול מלכות שמים.”

(רבי שלום דובער מליובאוויטש, 'המשך' יום טוב של ראש השנה תרס"ו, עמ' תכ)

הרבי רש"ב מתאר את מצבו הנפשי של הלומד מתוך קבלת עול ויראת שמים. הוא אינו מסתפק בכך שהוא מקיים את מצוות תלמוד תורה, אלא מרוכז בתוכן הלימוד ובשאיפתו להבין. הלומד אינו שם לב להנאה ולתענוג שמלווים את הלימוד, הוא צולל פנימה ומוטרד אך ורק מן התורה בעצמה. לשמה, במובן הזה, זה לצמוח אל ידיעת התורה נטו.

למעמקים: האם בדברי הרש"ב מצויה הגדרה של תורה לשמה או תאור חווייה של לימוד לשמה?

ג. לשמה - לשם ה', להידבק בה'

עד כה פגשנו שני מימדים של לימוד לשמה: לשם קיום מצוות תלמוד תורה, ולשם ידיעת וקיום כל המצוות. כעת נעבור אל מימד פנימי יותר - לימוד תורה עם כוונה אל נותן התורה, שורש ומקור התורה. לשמה - לשם ה'.

”ולשמה הינו כדי לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה איש כפי שכלו, כמו שכתוב בפרי עץ חיים.”

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק ה)

התורה איננה דבר תלוש, היא חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא. בעת הלימוד אנחנו פוגשים, דרך לבוש, את ה'!

”ועקר עסק התורה הקדושה צריך להיות לשמה, שעל ידי זה יוכל לבא לדעת את ה' ולהכיר גדלותו ונפלאותיו ולהדבק עצמו באלקות. וזהו "וידבר אלוהים את כל הדברים לאמר אנכי כו'” (שמות כ, א-ב), רוצה לומר שה' יתברך ברון הוא אמר לנו "כל הדברים", הינו כל התורה כלה כדי "לאמר אנכי ה' אלוהיך", פרוש שעל ידי התורה יהיה יכול לומר אלקותו לנו.

ובכל זה התירו לנו חכמים קצת ואמרו "לעולם ילמוד אדם שלא לשמה" שמתוך כך יבא לשמה. ששורש היסוד והעקר הוא לשמה כדי להשיג אלקותו יתברך שמו, ומה שאמרו שמתר ללמוד שלא לשמה הוא כדי שלא ילך האדם בטל לגמרי חלילה וישעמם.

וזהו "שמע בני מוסר אביך" (משלי א, ח), רמז בזה העסק בתורה לשמה, והאיר הוא הדרך ללמדה לשמה. ומפרש שיהא התורה כשתלמוד אותה למוסר לה, שתיסר ותוכיח אותה שתלמוד לשמה ובדבקות ועל ידי זה הוא נקרא בן לאב הוא הבורא ברוך הוא. "ואל תטוש תורת אמה", רצונו לומר על כל פנים אל תעזוב את התורה לגמרי חלילה וילמוד אפלו שלא לשמה".

(רבי אלימלך מליז'נסק, 'נועם אלימלך' לקוטי שושנה ד"ה וזהו יש נחלין)

כיצד מפרש רבי אלימלך את הפסוק הראשון של עשרת הדברות?

למעמקים: האם כשהתורה "תיסר ותוכיח אותך" זה אומר שאתה לומד לשמה, או שהתוכחה מכוונת אותך לקראת לימוד לשמה, שהוא "לדעת את השם"?

התורה מדברת אלינו ומנווטת אותנו. אנחנו לומדים אותה ומרגישים אקטיביים ופעילים, אך בתוך הלב פנימה התורה היא האקטיבית. אנחנו בסך הכל מאפשרים לה לחדור לתוכנו והיא ממלאת אותנו באור ובקרבה לה. אנחנו נביאים! אנחנו שומעים את דבריו של הקדוש ברוך הוא, לומדים "להכיר אותו" ודבקים בו. הקדוש ברוך הוא יורד מהשמיים וניצב לידינו בעת הלימוד. חזק יותר מכל תפילה, אנחנו שומעים מה הוא אומר.

תורה לשמה היא לשם מי שאמר אותה. מעבר להיותה מכוונת למעשים נכונים, מעבר לעומק ולאור המצוי בתורה, ה' עצמו מצוי בתורה, ומדבר איתנו ישירות. כאשר אנחנו רוצים לפגוש את ה' דרך החיים, זו משימה מורכבת הרבה יותר. העולם הוא כל כך לא חד משמעי עד שאפשר לשכוח שיש לו מנהיג. אבל התורה היא שונה, היא לא חלק מהעולם אלא מגיעה בדיוור ישיר מה' יתברך עד אלינו.

אם נעמיק עוד יותר, נבחין כי הדבקות בה' על ידי התורה לא נעשית בשביל מטרה מסוימת - כדי להיות קדושים וצדיקים יותר, או להרגיש התעלות רוחנית. אלא פשוט כדי להיות עם ה' ולפגוש אותו. בחסידות המשילו זאת לבן שלא ראה את אביו זה זמן רב ולפתע הוא פגש אותו לידו. כמובן, באופן ספונטני הוא צועק 'אבא' ורץ אליו ומחבקו. אך הצעקה והחיבוק אינם לשם החום והאהבה, או בכדי לקבל סוף סוף משהו מאבא, אלא פשוט בגלל שהוא אביו. וכך גם יהודי שרוצה לפגוש את הקדוש ברוך ולתפוס אותו, פשוט רץ אל הגמרא, פותח את הספר ויושב ללמוד.

האם קרה לך שחשת התרגשות תוך כדי עיסוק אינטלקטואלי? האם חשיבה ורגש יכולות לפעול בנו בו-זמנית?

דבקות מתוך הלימוד

חשוב לציין שהלימוד לשם הדבקות בה' איננו סותר את ההתעמקות בשעת הלימוד בדברי התורה עצמם. אדרבה, אם אין התעמקות ותשומת לב לדברי התורה, אז אין דבקות ואין קרבה אמיתית לה'. הדבקות בה' היא הכוונה הכללית שמניעה את הלימוד ופוחתת אותו, אך בשעת הלימוד הלומד צריך לחשוב על הנלמד בלבד.

"בעת הלימוד צריך לחשוב מחשבות הלימוד, ומכח זה דבוק באלוהים כראוי".
(רבי ישראל בעל שם טוב, 'צוואת הריב"ש' אות ל)

"בהכנה זו יתחיל ללמוד שעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות. כנודע שעקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלמוד... וכמו בגט וספר תורה שצריכים 'לשמה' לעכב, ודין שיאמר בתחלת הכתיבה "הריני כותב לשם קדשת ספר תורה או לשמו ולשמה כו". וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה". (רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' ליקוטי אמרים פרק מא)

הלימוד עצמו דורש שקיעה מוחלטת בתוכן הנלמד. כוונת הלשמה אמורה להתעורר רק בפתיחת הלימוד, או מפעם לפעם באמצע הלימוד. הלימוד הארוך עלול להשכיח מאיתנו את הסיבה המרכזית שלשמה בכלל התחלנו ללמוד. ולכן, יש צורך לחדש את המבט והזכרון בה' אף בזמנים מסוימים במהלך רצף הלימוד. את התועלת שבהפסקה הזו מבאר רבי חיים מוולוז'ין בנפש החיים:

"ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד. להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטהרת הלב ביראת ה'... וכן באמצע הלמוד הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט, טרם יכבה מלבו יראתו יתברך שמו שקבל עליו קודם התחלת הלמוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'... ואינו חושש בזה משום בטול תורה, כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה". (רבי חיים מוולוז'ין, 'נפש החיים' שער ד פרק ז)

ד. לשמה - לשם התורה

משמעות נוספת ללימוד לשמה היא **לשם התורה בעצמה**. למשמעות זו יש כמה מובנים, כפי שנראה במקורות הבאים.

לימוד לשמה במובן של "לשם התורה" זו דרגה נעלית הדורשת ביאור והעמקה מיוחדים. נביא כאן רק ציטוטים קצרים ואת תמצית העניין, והרוצה לעיין בזה יוכל להוסיף בעצמו.

"ענין תורה לשמה - לשם התורה. כי כל הלומד תורה הוא מוציא מהכח אל הפועל את מציאות חכמתה מצד נפשו... ואם-כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו".

(הרב אברהם יצחק הכהן קוק, 'אורות התורה' ב, א)

לימוד התורה של יהודי מגדיל את ההארה והגילוי של התורה. התורה גדלה ומתחדשת על ידי שיהודי מבין אותה וחי' אותה.

נשמות ישראל, בניו של ה', הם כל כך קרובים לה' עד שהם מסוגלים להעלות גם את התורה לקרבה גדולה יותר לה'. כשיהודי דבוק בה' ונפשו מתוקנת הוא יכול לפעול תיקון ועליה בתורה עצמה, ולהביא בה אור חדש וגילוי אלוקי גבוה יותר:

"העוסק בתורה לשמה - לשם התורה עצמה, כדי להעלות את החכמה שבתורה ולקשרה באור אין סוף, והיננו 'לשמה' - לתקון התורה. פרוש להמשיך מאור אין סוף באותה חכמה שהוא לומד".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'סידור עם דא"ח', דרושי חתונה בתחילתו)

התורה הנגלית העוסקת בעניני העולם הזה ונושאים גשמיים, רומזת ומחוברת לסודות ומשמעויות פנימיות יותר. כשיהודי לומד "לשם התורה" הוא מקשר בין שני הרבדים, ומגלה את הסוד הטמון בתוך ההלכה הנגלית, ובכך הוא מחיה את התורה ומוסיף בה אור.

"לשמה - לשם התורה, להמשיך תוספת אורות בתורה... וצריכים לחבר תורה שלמעלה בתורה שלמטה. וכמו ברוב תנאים ואמוראים ובפרט רשב"י וחקריו שבלמוד תורה הנגלית היה מאיר בהם בחינת הסוד הסתום מה שהענין הוא ברוחניות למעלה".

(רבי שלום דובער מליובאוויטש, ספר המאמרים תרס"ה ד"ה "אז ישיר")

"הגית בו יומם ולילה", "בו" – בה' יתברך, וזהו תורה לשמה. אך הלומד לשם כבוד או פנייה אחרת, הרי התורה חיצונית והכבוד הוא פנימי ואוי לאותה בוושה.

(רבי משולם פייביש מזאבריז)

3. מתוך שלא לשמה בא לשמה

"מי שלומד תורה לשמה ולא לשום צד הנאה וקבול שכר רק עובד ה' יתברך בזה באמת, הוא בחינת "בין" שזהו נקרא עושה רצונו של מקום, שבודאי זהו רצון המקום ברוך הוא. אבל מי שעוסק בתורה ועבודה שלא לשמה, רק לשום איזה צד הנאה וקבול שכר, הוא נקרא בחינת "עבד ושפחה" שכל עמלם הוא רק לקבל שכר מאדונם, והשכר הוא בעיניהם עקר התכלית, שכל השתדלות פעלתם היא רק בשביל השכר. וכמה מדרגות יש בענין זה. יש שהוא בחינת "עבד" ויש שהוא בחינת "אמה ושפחה", ותורה לשמה הוא בחינת "גבירה ומלכה" שעל ידי עבודה לשמה ממליכים הקב"ה ושכינתיה בכל העולמות, וגורם התגלות אלוהותו ומלכותו בכל משלה, ונכנעים כל הקלפות תחת יד הקדשה... השכינה כביכול כשהיא רואה שאין האדם יכול ללמוד ולעשות בתחלה תכף לשמה באמת ובתמים מחמת היצר הרע השוכן בקרבו, אזי היא מכניסה בלב האדם לעשות שלא לשמה, ועקר כוונתה היא כמאמרם ז"ל: "מתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ ע"ב). וזהו הדרך הטוב והנעים לשבא אחר כך לשמה, אזי הוא מעלה אפלו הלמוד שלא לשמה כי נעשה כסא זה לזה כידוע בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן והבעש"ט זלה"ה.

אבל יש בני אדם המתחילים ללמוד שלא לשמה ונשארים בזה כל ימיהם לעולם, ואינם מגיעים כלל להתכלית האמתית חס ושלום, ולא עוד אלא שבאים לגדלות והתפארות מאד... כי למראה עינים אינו נפר העוסק לשמה מן העוסק שלא לשמה, שהוא ענין ועסק אחד, ואינו תלוי ביניהם רק נקדה אחת, אמתת הלב, ההפרש ביניהם. וכשהשכינה כביכול רואה זה פי השליכו תורת אמת חס ושלום ארצה ונשארים בשטותם שהתחילו ללמוד ולעשות, אז היא מתרעמת וקובלת מאד על שמתחילה הכניסה בלבם זה שילמוד שלא לשמה, כי לא הועילה כלל בזה ואדרבא מגרע גרעה... כמו ששמעתי כמה מעשיות מבני אדם כאלו שנשתכח תורתם לגמרי מהם ואינו עושה פרות כלל. אבל יראי ה' באמת הוא יכבד... הם ילכו ויצמחו ויעשו פרות ויגדלו למעלה למעלה לגודל אמתתם ותורתם תורת אמת".

(רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, 'דגל מחנה אפרים' לך לך)

אף אחד מאתנו איננו מלאך. בתור בני אדם, אנחנו שקועים עד הצוואר ב'שלא לשמה'. אם נמתין לנקיות מושלמת על מנת ללמוד תורה, הרי שלעולם לא נפתח ספר... לכן אמרו לנו חז"ל ללמוד שלא לשמה, שמתוך כך נבוא ללימוד לשמה. התקדמות תיעשה תוך כדי תנועה, התורה בעצמה תטהר אותנו ותסייע לנו להיות יותר מדויקים ויותר מכוונים.

יש רק לזכור כי ההיתר ללמוד שלא לשמה הוא דבר התלוי בלב ועליו לגשת אליו בתמימות, עד כמה שידינו מגעת. מותר לנו ללמוד שלא לשמה, אך ורק מתוך שאיפה והשתוקקות ללימוד לשמה. ואם זו תהיה כוונתנו אז בסופו של דבר נצליח, וגם השלא לשמה יתגלה כ'לשמה', כי זה באמת רצונו האמיתי. ואפילו אם לא נזכה לחוש את זה בלימוד שלנו בעולם הזה, תזכה התורה שלנו להתעלות ולהתקרב ל"לשמה" בעולם הבא.

"לעולם ילמוד אדם תורה שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועמדו בזה, מאי "לעולם"? ואם יהיה לעולם באיזה זמן בא לשמה? ופרש ש"מתוך" שלא לשמה הינו הפנימיות והתוך של שלא לשמה, יבא אחר כך בעולם העליון לשמה. ואמר משל נאה ומתקבל, דהנה אם יש איזה לכלוך בכגד מכבסין אותו בנתר ובורית (חומרי ניקוי) עד שיסורו הכתמים ההם וישוב נקי, אבל מי שאין לו בגד כלל מה יתנו לכביסה? גם כאן אפלו שיהיה חליה

לְעוֹלָם שְׁלֹא לְשִׁמָּה אֶף עַל פִּי כֵן אַחַר הַתְּלַבְנוֹת בְּאוֹר כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי סוּגִי
נְשַׁמְתוּ יָבוֹא לְשִׁמָּה”.

(המגיד מזלאטשוב, 'תורת המגיד מזלאטשוב' ערך תורה אות יט)

הרבי מליובאוויטש מדגיש גם הוא את כוונת ה"לשמה" שמסתרת ב"תוך" של ה"לא לשמה". אך הוא רואה זאת לא רק לעתיד לבוא, אלא גם בלימוד הסתמי של כל אחד כאן ועכשיו.

”מתוך שלא לשמה בא לשמה” הפרוש בזה הוא, לא רק שלאחר זמן האדם יגיע ל'לשמה' אלא כבר עכשיו ב"תוך" שלו כבר קיימת הכוונה 'לשמה'. ה"תוך" של ה'לא לשמה' הוא "לשמה". ב"תוך" של כל יהודי, באיזה מצב שרק יהיה, נמצאים הרצון והכוונה לקיים את רצונו של הקדוש ברוך הוא. כפסק דין הרמב"ם (גירושין ב, כ) שגם יהודי שבית דין מקרחים לכפותו לקיים פסק דין התורה, בשעת מעשה יש לו את הרצון "לעשות כל המצוות כו' ויצרו הוא שתקפו". הכפיה רק מגלה את הרצון הפנימי האמתי שלו לקיים את צווי ה'".

(רבי מנחם מענדל שניאורסון מליובאוויטש, 'לקוטי שיחות' חלק כ פרשת לך לך)

רק תורה שנעשית ממש שלא לשמה, למען אינטרסים אישיים ומטרות פסלות, הופכת להיות תורה של סם מוות, ומזיקה חלילה יותר מאשר היא מועילה.

”וכשעוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פנייה לכבוד עצמו, כגון להיות תלמיד חכם וכהאי גוונא וברומה לזה, אזי אותה פנייה שמצד הקלפה... מתלבשת בתורתו, והתורה היא בבחינת גלות בתוך הקלפה לפי שעה, עד אשר יעשה תשובה שמביאה רפואה לעולם. שבשובו אל ה' גם תורתו שבה עמו. ולכן אמרו רבותינו ז"ל 'לעולם יעסוק אדם וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה" בודאי. שבודאי סופו לעשות תשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כי לא ידח ממונו נדח”.

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא' לקוטי אמרים פרק לט)

בעל התניא מגדיר את הלימוד שלא לשמה בתור גלות! אור אלוקי שכיסינו בלבושינו המטונפים ובגחמות אישיות. אבל אל לנו לדאוג יתר על המידה. עלינו ללמוד בשמחה, לקוות לטוב, וגם אם קלקלנו - נתקן, בעזרת ה'. אם על חטאים ניתן לשוב בתשובה, כל שכן שעל מצוות...

המקנטר מפסיד הכל

לאחר שהתברר לגדולי המתנגדים שהחסידיים הם יראי-שמים וגם למדנים גדולים, שלחו פעם שניים מהם למעזריטש כדי לברר אצל הרב המגיד עניין מסויים שהתקשו בו מאוד. שלח אותם המגיד אל תלמידו רבי זושא מאניפולי שישב על שאלתם. כשהציעו לפניו ר' זושא את העניין, העביר את שרוולו כמה פעמים על דף הגמרא שבו שאלו, באמרו שמאחר שנאמרו בסוגיה זו כמה פירושים מוטעים ומסולפים, צריך תחילה להסיר את הפירושים המוטעים ואחר-כך אפשר יהיה לגלות את הפירוש האמיתי.

לאחר שרבי זושא אמר להם את הפשט האמיתי, נותרו משתוממים. כשחזרו בדרכם לעירם, התחילו לחזור בצוותא על הביאור, אבל לפתע הוא נשכח מהם לחלוטין. שבו השניים אל רבי זושא וביקשו שיחזור בפניהם על הביאור. אמר להם רבי זושא: "אילו היתה כוונתכם לשם שמים, כדי להגיע אל האמת, בוודאי לא הייתם שוכחים את הביאור. אך מכיוון שכל מטרתכם היתה לבחון ולקנטר אותנו, לכן שכחתם את הביאור, ושום תועלת לא תצמח מכך שתשמעו אותו שוב", והם עזבו אותו בפחי-נפש.

(מגדל עוז)